

تداوم محدودیت‌های بین‌المللی از یک سو و رشد واردات از سوی دیگر موجب شد تا معادل دلاری مبادلات بازار بین‌بانکی در این سال از رشد بیشتری در مقایسه با سال‌های قبل برخوردار شود. همچنین، وضعیت مناسب ذخایر ارزی، جایگزینی منابع ارزی داخلی به جای منابع بین‌المللی را برای بانک‌ها تسهیل نمود.

۱۴-۱- بازار بین‌المللی اسعار عمده

در سال ۱۳۸۷، رابطه برابری ارزهای کشورهای صنعتی عمدتاً تحت تاثیر بحران اقتصاد جهانی، نوسان شدید نرخ‌های بهره کلیدی و انتظار فعالان اقتصادی از میزان تاثیرپذیری اقتصادهای مختلف از بحران بود.

این سال را از نظر تغییرات رابطه برابری اسعار عمده می‌توان به دو بخش متمایز تقسیم نمود. در بخش نخست که تا پدیدار شدن آثار بحران مالی و اقتصادی آمریکا در سایر کشورهای صنعتی در مرداد ماه تداوم یافت، دلار و ین ژاپن تحت تاثیر متغیرهای بنیادی به طور نسبی در مقابل سایر اسعار عمده تضعیف شدند؛ اما با انتشار گزارش‌هایی مبنی بر تسری بحران به کشورهای اروپایی و سایر کشورهای صنعتی، ارزهای مزبور تحت تاثیر ریسک‌گریزی معامله‌گران، در مقابل سایر اسعار عمده به میزان قابل توجهی تقویت شدند.

در سال ۱۳۸۷، بازار بین‌المللی اسعار عمده همانند بازارهای جهانی نفت و فلزات گرانبها شاهد تحولات گسترده‌ای بود. روند تغییر رابطه برابری ارزهای عمده در این سال عمدتاً متأثر از بحران اقتصاد جهانی و اثرات آن بر متغیرهای اساسی تعیین‌کننده نرخ برابری ارزها بود. در این سال نرخ‌های بهره کلیدی^(۱)، رشد اقتصادی و تراز تجاری اغلب کشورهای صنعتی به شدت کاهش یافت و فعالان اصلی بازار ارز رویکرد حفاظت از ارزش واقعی دارایی‌های ارزی را سرلوحه خود قرار دادند. در نتیجه تحولات مزبور، دلار آمریکا و ین ژاپن به دلیل استحکام بیشتر ساختار اقتصادی این کشورها در نیمه دوم سال، مورد استقبال فعالان بازار ارز قرار گرفت و نرخ آنها در برابر سایر ارزها افزایش یافت.

در مقابل، بازار ارز داخلی در نتیجه افزایش قیمت جهانی نفت خام و رشد ارزش سایر محصولات صادراتی کشور در سال‌های اخیر نوسانات همواری داشت. دامنه تغییر اندک نرخ‌های برابری اسمی ریال در مقابل دلار و یورو را باید مهم‌ترین ویژگی بازار ارز کشور در سال‌های اخیر دانست. عدم تعدیل نرخ اسمی ارز متناسب با شکاف نرخ‌های تورم داخلی و خارجی موجب تداوم تقویت ارزش واقعی ریال در مقابل ارزهای عمده شد. انتظار می‌رود این پدیده بر حاشیه سود صادرات، رقابت‌پذیری بخش واقعی و کسری حساب‌جاری بدون نفت تاثیراتی گذاشته باشد.

۱- این نرخ توسط سیاست‌گذاران پولی تعیین می‌شود و مبنای اعطای اعتبار به بانک‌ها از سوی بانک‌های مرکزی است.

جدول ۱۴-۱- نرخ بهره کلیدی کشورهای عمده صنعتی (درصد)

تغییرات (واحد درصد)	پایان سال			
	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	
-۲/۰	۰/۲۵	۲/۲۵	۵/۲۵	آمریکا
-۲/۵	۱/۵	۴/۰	۳/۵	حوزه یورو
-۴/۷۵	۰/۵	۵/۲۵	۵/۲۵	انگلیس
-۰/۴	۰/۱	۰/۵	۰/۲۵	ژاپن
-۲/۵	۰/۲۵	۲/۷۵	۲/۰	سوئیس

ماخذ: بانک‌های مرکزی مربوطه

جدول ۱۴-۲- متوسط نرخ برابری هر دلار آمریکا با ارزهای عمده در بازار لندن

سال	سال			
	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	
۰/۷۱	۰/۷۱	۰/۷۸	یورو	
۰/۵۹	۰/۵۰	۰/۵۳	پوند	
۱/۰۱	۱/۱۵	۱/۱۷	صدین ژاپن	
۱/۱۰	۱/۱۶	۱/۲۴	فرانک سوئیس	

ماخذ: محاسبه شده براساس داده‌های منتشره توسط بانک مرکزی انگلستان

۱۴-۲- قیمت طلا در بازارهای بین‌المللی

در سال ۱۳۸۷، قیمت جهانی طلا و سایر فلزات گرانبها تحت تاثیر تغییرات قیمت نفت، کاهش نرخ‌های بهره کلیدی کشورهای عمده صنعتی، تغییرات ارزش دلار، مشکلات مالی بانک‌ها و موسسات مالی آمریکا و فروش مقادیری از ذخایر طلای این کشور برای جبران کمبود نقدینگی، سقوط بازارهای جهانی سهام و حرکت سرمایه‌ها از بازار سهام به بازار طلا در پی بحران اقتصادی قرار داشت. در نتیجه تاثیر عوامل مزبور، روند صعودی قیمت طلا که از تیر ماه سال ۱۳۸۶ آغاز شده بود، در ماه‌های ابتدایی سال ۱۳۸۷ متوقف شد؛ سپس تا پایان آذر ماه با نوسانات اندکی همراه بود و از آذر ماه تا پایان سال به طور مستمر صعودی بود. در نهایت، متوسط قیمت هر اونس طلا در بازار فلزات گرانبهای لندن با ۱۴/۶ درصد رشد از ۷۵۶/۹ دلار در سال ۱۳۸۶ به ۸۶۷/۷ دلار در سال ۱۳۸۷ افزایش یافت.

در این سال بانک‌های مرکزی کشورهای صنعتی به منظور مقابله با آثار رکودی بحران اقتصاد جهانی از طریق تزریق پول و کاهش نرخ‌های بهره کلیدی، سیاست پولی انبساطی را در پیش گرفتند. در همین راستا، بانک مرکزی آمریکا، کاهش نرخ بهره کلیدی را که از سال قبل شروع کرده بود، ادامه داد و نرخ مزبور را طی سه مرحله از ۲/۲۵ درصد در ابتدای سال ۱۳۸۷ به ۰/۲۵ درصد در پایان سال مزبور کاهش داد. نرخ بهره سپرده‌های سه ماهه دلاری نیز در همین دوره، به تبعیت از نرخ‌های بهره کلیدی به تدریج از ۲/۷ درصد به ۱/۳ درصد کاهش یافت.

بانک‌های مرکزی اروپا، انگلیس، ژاپن، سوئیس و سایر کشورهای صنعتی نیز از شهریور ماه و هم‌زمان با اوج گرفتن بحران مالی اقدام به کاهش نرخ‌های بهره کلیدی نمودند؛ به گونه‌ای که بانک مرکزی اروپا نرخ بهره کلیدی یورو را که با ۰/۲۵ واحد درصد افزایش در نیمه اول سال به ۴/۲۵ درصد در شهریور ماه رسانده بود، با شش مرحله کاهش به ۱/۵ درصد در پایان سال مزبور کاهش داد. بانک مرکزی انگلیس نیز که در شش‌ماهه اول سال ۱۳۸۷ نرخ بهره کلیدی را در سطح ۵ درصد ثابت نگه داشته بود در نیمه دوم سال طی شش مرحله تغییر به سطح ۰/۵ درصد کاهش داد. بانک مرکزی ژاپن نیز همانند سایر اقتصادها نرخ بهره کلیدی را در نیمه دوم سال ۱۳۸۷ با دو مرحله کاهش از ۰/۵ درصد به ۰/۱ درصد رساند.

در سال ۱۳۸۷، متوسط نرخ برابری هر دلار آمریکا در مقابل یورو، پوند، ین و فرانک سوئیس به ترتیب معادل ۰/۷۰۶، ۰/۵۸۸، ۱۰۰/۶۰ و ۱/۱۰ بود. به رغم تقویت دلار در برابر اسعار عمده (به استثنای ین) در نیمه دوم سال مورد بررسی، متوسط سالانه آن در مقایسه با سال قبل، در برابر فرانک سوئیس و ین ژاپن تضعیف شد. در این دوره متوسط سالانه دلار در برابر یورو ثابت ماند و پوند انگلیس هم در برابر دلار تضعیف شد.

جدول ۱۴-۳- متوسط قیمت هر اونس طلا در بازار فلزات گرانبهای لندن

(دلار)

درصد تغییر		سال		
۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۷	▲ ۱۳۸۶	▲ ۱۳۸۵
۱۴/۶	۲۱/۲	۸۶۷/۷	۷۵۶/۹	۶۲۴/۷

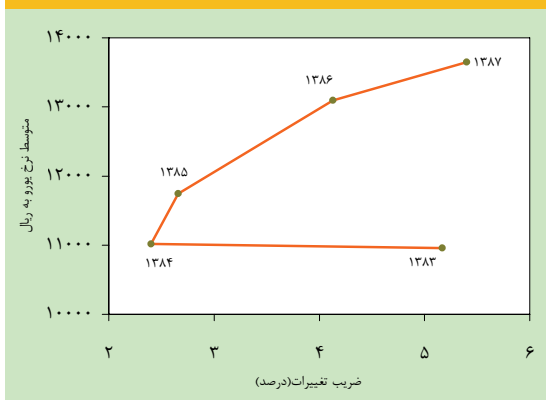
ماخذ: پایگاه اطلاع‌رسانی Kitco.com

۱۴-۳- بررسی تحولات بازار ارز کشور

۱۴-۳-۱- رابطه برابری ریال با اسعار عمده

در سال ۱۳۸۷، نرخ اسعار جهان‌روا در برابر ریال عمدتاً متأثر از تحولات بازار بین‌المللی ارزهای مذکور بود. در این سال هم‌زمان با تضعیف ارزش پوند انگلیس در برابر دلار و تقویت ارزش ین ژاپن و فرانک سوئیس در بازار جهانی، ارزش اسمی ریال ایران در برابر کلیه اسعار عمده بجز پوند انگلیس در بازار رسمی تضعیف شد.

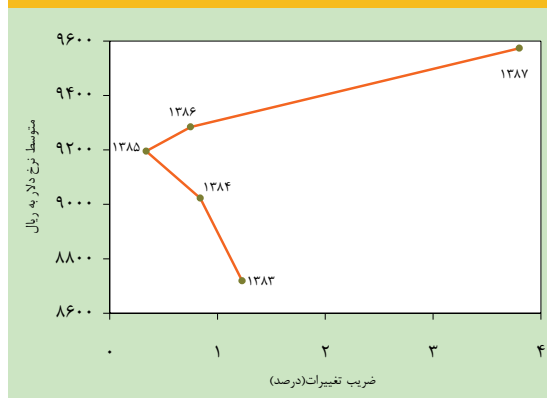
نمودار ۱۴-۲- تحولات نرخ یورو در بازار رسمی

مقایسه ضریب تغییرات^(۱) نرخ مرجع ارزها در بازار بین‌بانکی نشان می‌دهد که نرخ برابری اسعار عمده (بجز فرانک سوئیس) در این بازار در سال ۱۳۸۷ نسبت به سال ۱۳۸۶ از نوسان بیشتری برخوردار بود. نرخ برابری پوند انگلیس و ین ژاپن در سال مورد بررسی به ترتیب بیشترین ضریب تغییرات را داشتند که مبین نوسان بیشتر نرخ آنها در طول دوره است. همچنین، در این دوره فرانک سوئیس کمترین نوسان را در این بازار تجربه کرد.

مقایسه متوسط نرخ اسعار عمده در بازار بین‌بانکی و بازار غیررسمی نشان می‌دهد که نرخ برابری ارزها در بازار غیررسمی عمدتاً متأثر از بازار بین‌بانکی ارز بوده است. در این سال متوسط نرخ برابری ارزها به استثنای ین ژاپن در بازار غیررسمی اندکی بیشتر از بازار بین‌بانکی بود.

نمودار ۱۴-۱- تحولات نرخ دلار در بازار رسمی

به رغم اینکه در سال مورد بررسی یورو کماکان ارز مداخله‌ای بانک مرکزی بود، اما به دلیل تأثیرپذیری اقتصاد کشور از دلار، این ارز همچنان مورد توجه بانک مرکزی بود و نوسانات آن تا حدودی کنترل شد. در این سال متوسط نرخ ین ژاپن در برابر ریال در بازار بین‌بانکی ارز با ۱۸/۰ درصد تغییر از بیشترین افزایش و پوند انگلیس با ۱۱/۱ درصد تغییر از بیشترین کاهش برخوردار بود.

۱- انحراف معیار هر نرخ ارز تقسیم بر میانگین آن در طول دوره

جدول ۱۴-۴- نرخ ارزهای عمده در بازار رسمی ارز (بین بانکی اصلی)

(ریال)

درصد تغییر متوسط سالانه	۱۳۸۷		۱۳۸۶		▲ ۱۳۸۵		
	ضریب تغییرات	متوسط سالانه	ضریب تغییرات	متوسط سالانه	ضریب تغییرات	متوسط سالانه	
۳/۱	۳/۷۹	۹۵۷۴	۰/۷۵	۹۲۸۵	۰/۳۴	۹۱۹۵	دلار
۴/۲	۵/۳۹	۱۳۶۵۰	۴/۱۳	۱۳۰۹۶	۲/۶۷	۱۱۷۴۴	یورو
-۱۱/۱	۱۰/۲۵	۱۶۵۶۵	۱/۹۷	۱۸۶۳۵	۳/۷۱	۱۷۳۱۲	پوند
۱۸/۰	۹/۵۰	۹۵۶۵	۵/۱۸	۸۱۰۷	۱/۹۸	۷۸۷۲	یک صد ین ژاپن
۹/۳	۲/۷۶	۸۷۲۷	۴/۹۷	۷۹۸۶	۲/۱۷	۷۴۱۰	فرانک سوئیس

نوسان بیشتری برخوردار بوده است. در این بازار نیز نرخ ین ژاپن و پوند انگلیس به ترتیب بیشترین ضریب تغییرات را داشت و فرانک سوئیس به دلیل نوسان کمتر با ثبات ترین ارز این بازار بود.

بررسی ضریب تغییرات نرخ ارزها در بازار غیررسمی نیز نشان می دهد که رابطه برابری تمامی اسعار عمده (به استثنای فرانک سوئیس) با ریال در سال ۱۳۸۷ نسبت به سال قبل از

جدول ۱۴-۵- نرخ ارزهای عمده در بازار غیررسمی

(ریال)

درصد تغییر متوسط سالانه	۱۳۸۷		۱۳۸۶		۱۳۸۵		
	ضریب تغییرات	متوسط سالانه	ضریب تغییرات	متوسط سالانه	ضریب تغییرات	متوسط سالانه	
۳/۴	۳/۶۲	۹۶۶۷	۰/۶۴	۹۳۵۷	۰/۵۰	۹۲۲۶	دلار
۴/۲	۵/۳۰	۱۳۷۶۳	۴/۲۷	۱۳۲۰۹	۲/۵۱	۱۱۸۳۹	یورو
-۱۰/۱	۹/۴۹	۱۶۸۹۴	۱/۹۴	۱۸۷۹۲	۳/۵۲	۱۷۴۳۸	پوند
۱۷/۹	۹/۵۱	۹۵۶۰	۵/۲۱	۸۱۰۶	۱/۹۲	۷۸۶۶	یک صد ین ژاپن
۹/۹	۲/۲۱	۸۸۲۸	۵/۰۴	۸۰۳۳	۱/۸۷	۷۴۵۰	فرانک سوئیس

جدول ۱۴-۶- شکاف نسبی نرخ دلار و یورو در بازار غیررسمی از رسمی (درصد)

تغییرات	سال			
	۱۳۸۷	۱۳۸۶	▲ ۱۳۸۵	
دلار	۰/۳	۰/۷۸	۰/۳۴	
یورو	-۰/۰۴	۰/۸۳	۰/۸۰	

۱۴-۳-۲- معاملات بازار بین بانکی ارز

در سال ۱۳۸۷، معادل ۵۶۴۳۸ میلیون دلار ارز (دلار، یورو، ین، پوند و سایر ارزها) در بازار بین بانکی معامله شد که نسبت به سال قبل (۴۲۵۶۴ میلیون دلار) از ۳۲/۶ درصد رشد برخوردار بود. در این سال نیز روند صعودی سهم بازار فرعی از کل معاملات بازار بین بانکی تداوم یافت و به ۶۷/۰ درصد رسید. افزایش سهم مبادلات نقدی در مبادلات خارجی به دلیل گسترش محدودیت های بین المللی و سهولت معامله در بازار فرعی از علل عمده افزایش سهم این بازار در مجموع مبادلات بود.

در سال ۱۳۸۷، شکاف نسبی^(۱) متوسط نرخ دلار در دو بازار رسمی و غیررسمی همانند سال گذشته افزایش یافت و روند کاهشی شاخص مزبور برای یورو تداوم یافت. این معیار نشان می دهد متوسط نرخ دلار در بازار غیررسمی حدود یک درصد بیش از متوسط نرخ دلار در بازار رسمی بوده و در مقابل، متوسط نرخ یورو در بازار غیررسمی حدود ۰/۸۳ درصد بالاتر از متوسط نرخ یورو در بازار رسمی قرار داشته است. یکی از علل عمده تداوم کاهش شکاف نسبی نرخ یورو در دو بازار، کنترل های بیشتر بانک مرکزی بر نرخ یورو پس از تعیین آن به عنوان ارز مداخله در بازار از آبان ماه ۱۳۸۶ می باشد.

۱- نسبت تفاضل متوسط نرخ یک ارز در بازارهای رسمی و غیررسمی به متوسط نرخ آن در بازار رسمی

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۷

جدول ۱۴-۷- خلاصه معاملات بازار بین بانکی ارز

(میلیون دلار)

درصد تغییر	سال		
	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵
۱۰/۹	۳/۷	۱۸۶۱۹	۱۶۷۹۵
		۳۳/۰	۳۹/۵
۴۶/۸	۴۰/۶	۳۷۸۱۹	۲۵۷۶۹
		۶۷/۰	۶۰/۵
۳۲/۶	۲۳/۳	۵۶۴۳۸	۴۲۵۶۴
			۳۴۵۲۶

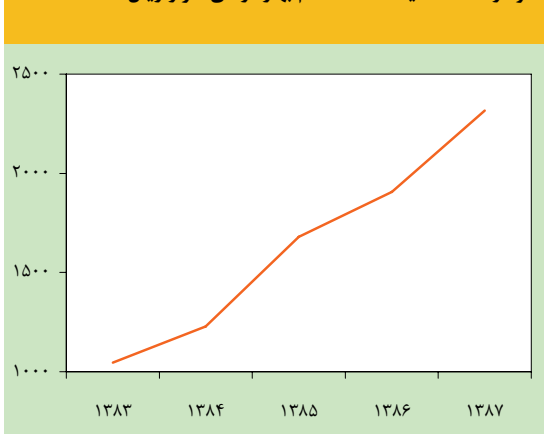
جدول ۱۴-۸- مبادلات بازار بین بانکی به تفکیک ارز

سهم (درصد)	سال			
	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	
۱/۷	۶/۶	۹۶۶	۲۲۷۶۲	دلار
۸۳/۰	۸۶/۷	۴۶۸۲۰	۳۶۸۸۴	یورو
۱۴/۳	۵/۸	۸۰۹۶	۲۴۷۸	درهم
۱/۰	۰/۹	۵۵۶	۳۷۳	سایر
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۵۶۴۳۸	۴۲۵۶۴	جمع

۱۴-۴- قیمت سکه‌های طلا در بازار داخلی

در سال ۱۳۸۷، قیمت طلا در بازار داخلی تحت تاثیر قیمت جهانی طلا و نرخ بازدهی نگهداری سایر دارایی‌ها افزایش یافت. در سال مزبور، سکه بهار آزادی با ۲۱/۵ درصد تغییر از بیشترین افزایش و ربع سکه با ۱۵/۲ درصد تغییر از کمترین افزایش قیمت برخوردار بودند.

نمودار ۱۴-۳- قیمت سکه تمام بهار آزادی (هزار ریال)

معادل دلاری کل معاملات انجام شده در بازار اصلی با ۱۰/۹ درصد رشد از ۱۶۷۹۵ میلیون دلار در سال ۱۳۸۶ به ۱۸۶۱۹ میلیون دلار در سال ۱۳۸۷ افزایش یافت. بررسی معاملات بازار بین بانکی اصلی نشان می‌دهد که در سال ۱۳۸۷، بانک مرکزی با اختصاص حدود ۸۷/۳ درصد (۱۶۲۵۲ میلیون دلار) از فروش ارز بازار اصلی به خود، همچنان تامین کننده اصلی ارز در این بازار بوده است.

در سال ۱۳۸۷، ارزش کل معاملات بازار فرعی ارز معادل ۳۷۸۱۹ میلیون دلار بود که نسبت به رقم مشابه سال گذشته (۲۵۷۶۹ میلیون دلار) ۴۶/۸ درصد رشد داشته است. در این بازار نیز بانک مرکزی با اختصاص حدود ۹۶/۲ درصد (۳۶۳۶۳ میلیون دلار) از فروش ارز سال ۱۳۸۷ به خود، تامین کننده اصلی ارز بازار بوده است.

در سال ۱۳۸۷، روند کاهشی سهم دلار از مبادلات بازار بین بانکی ارز تداوم یافت و در مقابل، سهم درهم امارات به عنوان جایگزین اصلی دلار در مبادلات ارزی بازار بین بانکی به شدت افزایش یافت. از سهم یورو نیز به دلیل کاهش نرخ برابری آن در برابر دلار و افزایش محدودیت‌های بین المللی تا حدودی کاسته شد. در این سال حدود ۸۲/۷ درصد از معاملات بازار بین بانکی ارز به یورو انجام شد و کمتر از ۲ درصد آن به دلار بود.

جدول ۱۴-۹- قیمت قطعات مختلف سکه بهار آزادی

(هزار ریال)

درصد تغییر		سال					
۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	
۱۵/۲	۲۴/۶	۵۴۱/۱	۴۶۹/۸	۳۷۷/۰	۳۲۱/۴	۲۸۲/۴	ربع سکه
۱۹/۱	۲۱/۵	۱۰۵۰/۷	۸۸۲/۵	۷۲۶/۱	۵۴۴/۷	۴۶۴/۷	نیم سکه
۲۱/۵	۱۳/۵	۲۳۱۶/۵	۱۹۰۶/۸	۱۶۷۹/۷	۱۲۲۸/۹	۱۰۴۵/۴	سکه تمام بهار آزادی
۱۸/۸	۱۹/۹	۲۰۵۳/۹	۱۷۲۸/۷	۱۴۴۲/۱	۱۰۶۶/۱	۹۰۱/۶	سکه تمام طرح جدید

۱۴-۵- سیاست‌ها و مقررات ارزی

نرخ ارز اعتبارات اسنادی گشایش‌یافته قبل از سال ۱۳۷۴^(۳) و فروش ارز مسافرتی با ارائه بلیت الکترونیکی ابلاغ شد^(۳). همچنین، امکان تسویه مطالبات کشورهای عضو اتحادیه پایاپای آسیایی با یورو نیز فراهم شد^(۴).

سیاست‌ها و مقررات ارزی سال ۱۳۸۷ کماکان بر اصلاح مقررات و رویه‌های اجرایی قبلی متمرکز بود. در این راستا، ضوابط جدید گشایش اعتبار اسنادی مدت‌دار به مقصد مناطق آزاد تجاری-صنعتی^(۱)، بخشودگی مطالبات مابه‌التفاوت

۲- بخشنامه شماره ۸۷/۶۵۵۶۴ مورخ ۱۳۸۷/۱۰/۱ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
 ۳- بخشنامه شماره ۶۰/۱۰۳۱ مورخ ۱۳۸۷/۶/۱۳ اداره سیاست‌ها و مقررات ارزی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
 ۴- بخشنامه شماره ۶۰/۱۰۴۶ مورخ ۱۳۸۷/۱۰/۷ اداره سیاست‌ها و مقررات ارزی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

۱- بخشنامه شماره ۶۰/۱۰۴۹ مورخ ۱۳۸۷/۱۰/۱۱ اداره سیاست‌ها و مقررات ارزی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران